

UDK 327(496.5:73)
Biblid 0543-3657, 74 (2023)
Год. LXXIV, бр. 1187, стр. 81–105
Оригинални научни рад
Примљен: 24. 10. 2022.
Прихваћен: 17. 02. 2023.
doi: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2023.74.1187.4
CC BY-SA 4.0

*Стефан Бошковић*¹

Спољнополитичко позиционирање Републике Албаније према Сједињеним Америчким Државама и њихови билатерални односи од 2013. до 2022. године²

САЖЕТАК

У истраживању се анализом њихових билатералних односа од 2013. до 2022. године испитује природа спољнополитичког позиционирања Републике Албаније, као мале државе, према Сједињеним Америчким Државама, као великом силом у међународним односима. У истраживању се проналази да је природа овог позиционирања Албаније заснована на осигуравању заштитничког савеза (*alliance shelter*) од Сједињених Држава. Пориви за остваривање поменутог савеза за Албанију, као малу државу, произилазе из њених слабости на међународној и унутардржавној разини. Заштита коју Албанија ужива од САД јесте политичког, војног и економско-социјеталног карактера на спољној и унутардржавној основи. Импликације оваквих билатералних односа за Албанију обухватају разноврсну спољнополитичку лојалност Сједињеним Државама. Такође, последице уживајуће заштите за

¹ Истраживач приправник у Институту за међународну политику и привреду, Београд. Е-mail: stefan@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0003-1475-5677>.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

² Поједини погледи изнијети у чланку одражавају лични став аутора, а не институције у којој је запослен.

Албанију укључују суштински продор и трансформативне унутардржавне ефекте по наумима њене државе заштитнице.

Кључне речи: Албанија, САД, мала држава, спољна политика, билатерални односи, савез, заштита.

Foreign Policy Positioning of the Republic of Albania towards the United States of America and their Bilateral Relations from 2013 to 2022

SUMMARY

This paper examines the nature of the foreign policy positioning of the Republic of Albania as a small state towards the United States of America as a big power in international relations by analysing their bilateral relations from 2013 to 2022. The paper finds that Albania's positioning is based on the need to secure an alliance shelter with the United States. The urges to realise the aforementioned alliance stem from Albania's weaknesses at the international and state domestic levels. The protection that Albania enjoys from the US has a political, military, and economic-social character on an external and internal state basis. The implications of such bilateral relations for Albania include diverse foreign policy loyalties towards the United States. In addition, the consequences of enjoying such protection include substantial penetration and transformative intra-state effects in accordance with the intentions of its protector state.

Keywords: Albania, USA, small state, foreign policy, bilateral relations, alliance, protection/shelter.

1. Увод

Велики број малих држава и њихове различитости отежавају разговор о спољној политици својственој свакој малој држави. Због тога се намећу обрасци спољнополитичког понашања карактеристични за већину малих држава. Тиме се истиче интристична рањивост ових држава и њихова (не)могућност развијања проактивних спољних политика.³ Иако полазе од другачијих становишта, истраживачи међународних односа уопштено се слажу да је малим државама неопходна заштита од једне велике и моћне државе или од стране више њих. У анализи оваквих односа често је нагласак на спољнополитичким одредницама и војној заштити мале државе. Међутим, интристичне рањивости малих држава јесу и

³ Марко Дашић, *Међународни политички положај као одредница спољне политике малих држава: студија случаја Републике Србије од 2000. до 2018. године*, Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Београд, Република Србија, 2020, 53.

унутардржавне природе, те могу утицати да оне за овом врстом спољне политике посежу и због унутрашњих потреба. Када је питању Република Албанија међудржавни односи са Сједињеним Америчким Државама (САД) јесу од примарне и стратешке важности. Савремени билатерални односи Албаније и САД сежу још од успостављања „посебног партнерства“ почетком деведесетих година XX вијека. Окосницу партнерства у поменутом периоду чинила је потпора САД у транзиционом процесу Албаније након више деценија њене самоизолације. С друге стране, Албанија се у овом раздобљу показала као вриједан партнер САД у пројектовању својих виђења на Балкану и Југоисточној Европи. Такође током трајања рата против тероризма, Албанија је показивала посвећеност војном и политичком ангажовању САД. Потврда спољнополитичке усаглашености двије државе било је чланство Албаније у НАТО 2009. године, у чијем остварењу су САД имале одлучујућу улогу. Такав карактер међусобних односа настављен је и након 2013. године. Исти се одликују разноврсном заштитом Сједињених Држава и компатабилним спољнополитичким дјеловањем Албаније, најприје у безбједносним питањима од глобалног, европског и регионалног значаја. Међусобни односи карактеристични су и по интегралној улози САД на унутардржавној разини у Албанији. Поменути улогу САД су остваривале усмјеравањем политичког дијалога, затим њених свеобухватних реформских процеса, подржавањем енергетског и технолошког развоја и распрострањеним друштвеним утицајем. Питање које се поставља у вези с тим јесте каква је природа спољнополитичког позиционирања Републике Албаније према Сједињеним Америчким Државама?

Основна претпоставка истраживања јесте да је спољнополитичко позиционирање Албаније према САД утемељено на остваривању заштитничког савеза (*alliance shelter*). Овакав савез одликује се билатералним односима у којима ће Албанија, као мала држава, од стране САД, као велике силе, уживати неопходну политичку, војну и економско-социјеталну заштиту на спољној и унутардржавној разини. Помоћне претпоставке истраживања састоје се у реперкусијама оваквих односа за Албанију. Исте су садржане у лојалности спољнополитичке дјелатности Албаније са истоврсним приоритетима САД. Такође, преовладавајући утицај и трансформативни ефекти на унутардржавној основи, по замислима њене државе заштитнице, јесу последице које произилазе за Албанију из оваквих међудржавних односа.

У истраживању ће се прво приступити дефинисању малих држава и теоријском одређивању заштитничког савеза. У наставку рада, емпиријска потврда теоријског оквира на примјеру спољнополитичког позиционирања Албаније према САД захтијеваће анализу њихових међудржавних односа од 2013. до 2022. године.

2. Дефиниција мале државе и теорија заштитничког савеза⁴

Студије малих држава карактеристичне су по одсуству усаглашене дефиниције „мале државе”. Такво стање довело је до хиперпродукције одговора на централно питање литературе о малим државама – шта је мало (*what is small*)?⁵ Иако су многобројне дефиниције омогућиле преиспитивање оправданости студија малих држава, уочава се схватање да је плурализам дефиниција малих држава плодноносан за дисциплину.⁶ Матијас Мас (*Matthias Maass*) наводи да обиље дефиниција обухвата богатство ових студија на шта упућује велики број држава које су под окриљем студија малих држава истраживане као студије случаја.⁷ Неухватљивост концепта малих држава, у смислу јединствене и општеприхваћене дефиниције, не само да је неизбежна већ је и корисна.⁸ Ипак, лакша и већа употребљивост концепта малих држава наметала је потребу класификације дефиницијских приступа и могућност њиховог појединачног одабира. Такву класификацију проналазимо у раду ауторке Ревеке Педи (*Rebecca Pedi*).⁹ Ту је значајан приступ самоопажања и проистичућа дефиниција Анет Бејкер Фокс (*Annette Baker Fox*) према којој су мале државе „оне чији предводници (као и предводници других држава) признају да је политичка тежина њихових држава ограничена на локално прије него на глобално окружење, да су зависне од спољних политичких сила за велики дио своје безбједности и да је њихов посебни државни интерес у очима великих сила необавезујући”.¹⁰ Овом дефиницијом пружају се одговори на питања која произилазе из приступа самоопажања: чије је опажање важно и који су механизми за решавање сукобљених државних перцепција?¹¹ Такође, њоме се ствара основа за разматрање заштитничког савеза теоријске основе истраживања.

⁴ Будући да је заједнички интерес очигледан, савезништва не подразумевају закључење уговора између држава чланица. С друге стране, двије или више држава формирају савез када закључе уговор који обавезује земље потписнице да предузму одређене кораке у случају рата. С обзиром на то да су Албанија и САД чланице НАТО, у овом истраживању ће се користити термин савез. Драган Р. Симић, Дејан Миленковић, Драган Живојиновић (урс.), *Неутралност у међународним односима – шта можемо да научимо из искуства Швајцарске?* Факултет политичких наука, Београд, 2016, 35–36.

⁵ Dona Lee & Nicola J. Smith, “Small State Discourses in the International Political Economy”, *Third World Quarterly*, vol. 31, no. 7, 1094.

⁶ Rebecca Pedi, *International Relations Theory: Small States in International System*, Doctoral Dissertation, University of Macedonia, Thessaloniki, Greece, 2016, 20–21.

⁷ Matthias Maass, “The elusive definition of the small state”, *International politics*, vol. 46, no. 1, 81.

⁸ *Ibid.*, 81.

⁹ Rebecca Pedi, “International Relations Theory: Small States in International System”, *op. cit.*, 21.

¹⁰ Annette Baker Fox, “The Small States in International System, 1919–1969”, *International Journal*, vol. 24, no. 4, 752.

¹¹ Марко Дашић, Међународни политички положај као одредница спољне политике малих држава: студија случаја Републике Србије од 2000. до 2018. године”, *op. cit.*, 35–36.

Стратегије спољне политике за све државе представљају основну градивну јединицу њиховог спољнополитичког дјеловања. Уопштено стратешко размишљање упућује нас ка томе да све државе у међународном систему најприје теже опстанку. Међутим, особеност малих држава чини неопходним даље разматрање њиховог спољнополитичког дјеловања. Како би осигурале свој опстанак и даље просперирање у међународном систему, мале државе су кроз историју биле принуђене да прихвате своју рањивост. У превазилажењу ове рањивости, или умањења њеног значаја, мале државе посједују различите опције.¹² У синтези својстава спољне политике малих држава, Џин Хеј (*Jeanne Hey*) наводи њихово ослањање за заштиту, партнерство и ресурсе на велике силе.¹³ Тиме долазимо до заштитничког савеза као спољашње опције малих држава садржане у сигнализирању лојалности тренутној или потенцијалној заштитничкој држави, често свјетској или регионалној сили.¹⁴ Намјера оваквог спољнополитичког дјеловања састоји се у остварењу савеза мале са већом или/и сусједном државом чиме мале државе осигуравају вишестрану заштиту.¹⁵

Разматрајући теорију заштитничког савеза Алисон Бејлис (*Alyson Bailes*), Бредли Тејер (*Bradley Thayer*) и Балдур Толарсон (*Baldur Thorhallsson*) наводе да је поред међународне, заштита велике државе према малој неопходна и на унутрашњој основи. Разлози су у “уграђеним” структурним слабостима мале државе које јој отежавају осмишљавање и спровођење домаћих политика и негативно се одражавају на добробит њених грађана. Заштита коју мала држава ужива од велике јесте политичке, економске и социјеталне природе и као таква детерминише карактер међудржавних односа.¹⁶ Изразити диспарат у материјалним капацитетима у корист велике силе утиче да она не мари за релативне добитке мале државе и чини њихову међусобну сарадњу неоптерећеном прорачунима моћи друге стране.¹⁷ Тако, користи од међусобне сарадње су диспропорционално на страни мале државе. Ипак, оваква природа односа може проузроковати дубоки

¹² Једна од унутрањих опција јесте “маневар изнутра” (“*buffer from within*”) која се у начелу односи на добре механизме политичког и економског управљања у малој држави с циљем стварања отпорности на спољашње промјене.

¹³ Jeanne A. K. Hey (ed.), *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner Publishers, London, 2003, 5.

¹⁴ Alyson J. K. Bailes & Baldur Thorhallsson, “Instrumentalizing the European Union in Small State Strategies”, *Journal of European Integration*, vol. 35, no. 2, 100.

¹⁵ Alyson J. K. Bailes, Bradley A. Thayer & Baldur Thorhallsson, “Alliance theory and alliance ‘Shelter’: the complexities of small state alliance behaviour”, *Third World Thematics: A TWQ Journal*, vol. 1, no. 1, 5.

¹⁶ Видјети: *Ibid.*, 5.

¹⁷ *Ibid.*, 5.

продор велике у малу државу и трансформативне ефекте на њене државне капацитете и друштво по замислима државе заштитнице.¹⁸ Важно је осврнути се на ову вишестрану заштиту и продор велике државе с пратећим трансформационим ефектима.

Материјална ограниченост малих држава отежава испуњавање сржних интереса државе – сигурност од насиља.¹⁹ Удруживањем својих ресурса са заштитничком државом на билатералној и мултилатералној основи мале државе увећавају своју сигурност и моћ. Малој држави, независно од могућности агресије на њу (која се истим добрано умањује), удруживањем се гарантује и пружа опсежна војна помоћ од државе заштитнице и њиховог савеза.²⁰ Мала држава убира и унутрашње користи од савеза са великом силом будући да се њиме поспјешују војни капацитети и способности за осигуравање безбједности на њеној територији. Међутим, мале државе нису безначајне у оваквим савезима. Важност мале државе повећава се са геополитичким и геостратешким значајем њене територије и спремношћу да посвети своје материјалне капацитете у остваривању циља савеза или/и државе заштитнице. Тиме умјесто терета савезу и држави заштитници, мала држава у очима истих постаје поуздан и важан савезник.²¹

Мале државе неријетко пате од мање функционалног и ефикасног државног апарата. Срж проблема најприје је у ограниченим административним капацитетима услед недостатка особља и њихових адекватних квалификација и немогућности даљег усавршавања.²² Мала популација ових држава може утицати на мањак развијених друштвених сектора из којих произилази политичка конкуренција и истоврсна ограничења на политичке дјелатнике у држави.²³ Овакав савез често производи притисак на малу државу у расформирању потенцијалних штетних структура у друштву и општем унапређењу демократских процедура у држави. Савез са државом заштитницом готово увијек подразумијева когнитивну, финансијску и организациону подршку у реформи постојећих и/или установљењу нових административних капацитета и тиме унапређења функционалности државног система мале државе.

¹⁸ Baldur Thorhallsson (ed.), *Small States and Shelter Theory Iceland's External Affairs*, Routledge, New York, 2019, 22.

¹⁹ *Ibid.*, 29.

²⁰ *Ibid.*, 30.

²¹ У иностраној литератури често се за овакво дјеловање малих држава користи термин: *"punch above the weight"*.

²² Baldur Thorhallsson, *"Small States and Shelter Theory Iceland's External Affairs"*, *op. cit.*, 37.

²³ *Ibid.*, 38.

Мала величина становништва може произвести и заостатке мале државе у образовним и технолошким иновацијама.²⁴ Поред популационог дефицита, недостатак иновација може произаћи из материјалних ограничења малих држава које отежавају подршку програмима иновације. Мале државе теже и онтолошкој сигурности свог идентитета.²⁵ Због тога су оне зависне од дифузије иновација њиховим слободним међуграничним током и интеракцијом са државом заштитницом. Социјетална заштита велике државе према малој огледа се у потпори различитим програмима иновације у функцији политичког, привредног и технолошког развоја мале државе. Тиме мала држава настоји умањити утицај њених „урођених“ недостатака.²⁶

Док је заштиту и зависност од велике силе у војном и безбједносном смислу мала држава унапријед прихватила, оваква врста односа производи (не)намјераване последице садржане у упливу велике државе на спољнополитичку дјелатност и унутрашња дешавања у малој држави. Мала држава се може суочити са императивом везивања своје спољне политике за велику државу. Добро утврђено присуство велике силе у малој може довести до ситуације гдје се велика држава и њени представници посматрају симболом моћи у малој држави. Тиме велика сила стиче могућност пројектовања утицаја на унутрашња дешавања у малој држави попут: усмјеравања свестраних реформских процеса, медијације између сукобљених политичких опција, преузимања улоге корективног фактора за значајније политичке и друштвене дјелатнике и обликовања јавног мњења у малој држави, посебно према држави заштитници. Мала држава ће услед својих рањивости и остваривања заштите великој сили често предати дио аутономије у осмишљавању и имплементацији домаћих и иностраних политика. Истовремено, мале државе ће природно тежити задржавању ове аутономије у областима гдје њихова рањивост не производи превише штетних ефеката. Овако успостављени односи истовремено испољавају елементе потчињавања мале ка великој држави и међусобне хијерархије, али и формалне једнакости и аутономије.²⁷

²⁴ Ibid., 48.

²⁵ Baldur Thorhallsson & Alyson J. K. Bailes, "Do Small States Need 'Alliance Shelter'? Scotland and the Nordic Nations", *Security in a Small Nation: Scotland, Democracy, Politics*, Neal W. Andrew (ed.), Open Book Publishers, Cambridge, 2017, 53.

²⁶ Мале државе су рањиве и у економском смислу. Исто се може негативно одразити на продуктивност, екстракцију енергетских ресурса и развијеност домаћег тржишта. Економска заштита велике државе често се огледа у финансијским донацијама и директним страним инвестицијама са новим производним капацитетима и/или подизању ефикасности постојећих путем њихове трансформације.

²⁷ Alyson J. K. Bailes, Bradley A. Thayer & Baldur Thorhallsson, "Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behaviour", op. cit., 6.

3. Билатерални односи Републике Албаније и Сједињених Америчких Држава од 2013. до 2022. године

„Стратешка партнерства са САД и Европском унијом чине два главна темеља наше спољне политике”.²⁸ „Посвећени смо методу интензивних консултација и интеракција са САД на билатералним и мултилатералним форумима у циљу унапређивања квалитета и умножавања плодова наше стратешке сарадње”.²⁹ Билатерални односи са САД продубиће се у свим спољнополитичким аспектима, почевши од (међусобне прим. аут.) информативне анализе, стратешке предвидљивости до јавне дипломатије.³⁰ „Наша визија снажне и поуздане Албаније подржана је стратешким партнерством са САД.”³¹

Претходни садржај представља дио спољнополитичког позиционирања Албаније према САД у програмима тада новоизабране владе Републике Албаније за период од 2013. до 2017. и од 2017. до 2021. године. Његова пажљива анализа, помогнута претходним теоријским оквиром и неоспорном чињеницом да је Албанија у општим међународним односима мала држава, упућује нас ка томе да је спољнополитичко позиционирање Албаније према САД утемељено на остваривању заштитничког савеза од САД. Како је познавање одређеног спољнополитичког понашања зависно од емпиријске потврде у наредном дијелу истраживања предстоји анализа билатералних односа Албаније и САД у периоду од 2013. до 2022. године.

3.1. Политички чиниоци билатералних односа Албаније и САД

Непосредно по избору нове Владе Албаније, предвођене премијером и предсједником Социјалистичке партије Албаније (ПС) (*Partia Socialiste e Shqipërisë*) Едијем Рамом, међудржавне односе Албаније и САД задесила је до тада незабилежена појава. Захтјев САД за уништење хемијског оружја поријеклом из Сирије на територији Албаније подстакао је масовне протесте. Изненађујући обим противљења захтјеву утицао је да Влада Албаније и премијер Рама исти одбију, наводећи да је за Албанију немогуће да учествује у овој операцији.³² Упркос оваквој одлуци, за чији

²⁸ Aleanca për Shqipërinë Evropiane, *PROGRAMI I QEVERISË 2013–2017*, https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/Programi_Qeverise.pdf, 13.9.2022, 10.

²⁹ Драган Ђукановић, *Балкан на постхладноратовском раскришћу*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2020, 115.

³⁰ “PROGRAMI I QEVERISË 2013–2017”, op. cit., 10.

³¹ Qeveria e Republikës Së Shqipërisë, *PROGRAMI QEVERISËS 2017–2021*, <https://www.kryeministria.al/wp-content/uploads/2017/11/PROGRAMI.pdf>, 13.09.2022, 23.

³² Republic of Albania, Prime Minister's office, *Here's the truth of chemical weapons*, <https://www.kryeministria.al/en/newsroom/ja-e-verteta-e-armeve-kimike/>, 20.9.2022.

узрок је навођен недостатак капацитета за уништење хемијског оружја, влада и премијер Рама истицали су своју неупитну посвећеност даљем унапређивању међудржавних односа са САД.³³ Обострана потврда оваквих настојања стигла је током самита НАТО у Велсу 2014. године, гдје су се премијер Рама и предсједник САД Барак Обама (*Barack Obama*) и државни секретар Џон Кери (*John Kerry*) усагласили око „убацивања међусобних односа у већу брзину”.³⁴ Априла 2015. године, тадашњи министар спољних послова Албаније Дитмир Бушати (*Ditmir Bushati*) и помоћник државног секретара за европска и евроазијска питања Викторија Нуланд (*Victoria Nuland*) потписали су Декларацију о стратешком партнерству двије државе. У декларацији су наведени домени у којима ће се међусобна сарадња продубити укључујући владавину права, безбедност, енергију и међуљудску размјену.³⁵ Поља заједничких активности, која су посебно наглашена и приликом састанка премијера Раме и предсједника Обаме априла 2016. године, јесу реформа правосуђа, борба против корупције и организованог криминала у Албанији.

3.1.1 Унутардржавни политички процеси у Албанији и улога Сједињених Држава

Без резерве се може рећи да је највећа „инвестиција” САД у Албанији, у протеклом периоду, била реформа правосуђа. Обесхрабрујући резултати Албаније у овом пољу остављали су мрљу на међусобне односе са САД. Премда су независност и непристрасност правосудног система у Албанији санкционисане и материјализоване, у њеном законодавству у пракси ситуација била доста другачија. Иста је била прожета политизацијом у именовану судија посебно Вишег и Уставног Суда, као и широким дискреционим овлашћењима Високог савјета и државног тужиоца у односу на судије и тужиоце.³⁶ Уз то, облигати притисак САД (и ЕУ) био је усмјерен ка усвајању и имплементацији реформи које су имале за циљ ефикасност и транспарентност судства у Албанији. Овдје се истиче необично понашање тадашњег амбасадора САД у Албанији Доналда Луа (*Donald Lu*). По свом именовану Лу је често говорио о штетним ефектима организованог криминала и корупције истичући потребу „хватања великих риба” (*kap peshkun e madh*). Амбасадор је био изразито активан у осигуравању неопходне политичке воље за изгласавање и спровођење реформи између водеће Социјалистичке и опозиционе Демократске партије Албаније (ПД) (*Partia Demokratike e*

³³ Ibid.

³⁴ U.S. Department of State, *Signing Ceremony of a Joint Declaration of U.S.-Albania Strategic Partnership*, <https://2009-2017.state.gov/p/eur/rls/rm/2015/apr/240864.htm>, 20.9.2022.

³⁵ Ibid.

³⁶ Alesia Balliu, “The Reform of Justice in Albania”, *Beijing Law Review*, vol. 11, 709–710.

Shqipërisë). Наводећи потребу њиховог усвајања, током љета 2016. године, Лу је парламентарној комисији задуженој за реформу упутио „једноставну поруку” о „могућности срамоћења односа (Албаније, прим. аут.) са САД у случају да се поменуће реформе не прихвате”.³⁷ Након опсежних преговора и иностране медијације, јула 2016. године, свих сто четрдесет посланика у државном парламенту гласало је за усвајање судских реформи и тиме измјену 1/3 Устава Албаније.³⁸ Усвојене реформе предвиђале су нове и реорганизацију постојећих органа правосудне управе, затим посебне институције са надлежношћу у организованом криминалу и корупцији и јединствене институције у процесу провјере интегритета судија и тужилаца (*vetting*).³⁹

Поред локалних тијела задужених за вредновање интегритета судија и тужилаца процес провјере добрано је ослоњен на Међународну посматрачку мисију (МПП) (*International Monitoring Operation*). Смисао стварања ове уставно утемељене мисије био је осигурање међународног надзора над провјером кроз присуство правних експерата из САД и ЕУ током њеног трајања. Поврх ових стручњака, суштинска улога САД у овом процесу огледа се кроз присуство локалног правног савјетника САД који је истовремено на челу МПП.⁴⁰ Даљи отисци САД у реформи судства манифестују се у успостави Специјалне структуре за борбу против корупције (СПАК) (*Struktura e Posaçme Anti-Korrupsion*). Замисао уставних амандмана, којима је установљена СПАК, била је постојање институција са посебним мандатом у борби против корупције и организованог криминала без ушлива политичких и правосудних инстанци.⁴¹ Тиме је успостава Специјалне тужилачке и истражне јединице (друга позната као Национални истражни биро (НБИ))

³⁷ U.S. Embassy in Albania, *Remarks by Ambassador Donald Lu at the Ad Hoc Committee on Judicial Reform*, <https://al.usembassy.gov/remarks-ambassador-donald-lu-ad-hoc-committee-judicial-reform-may-4-2016/>, 21.9.2022.

³⁸ Посебно је занимљива СМС мобилна порука коју је амбасадор Лу послао појединим опозиционим посланицима у ноћи пред изгласавање судских реформи: „Драги господине посланиче, чекамо Вас сјутра до дванаест часова у сједишту амбасаде (САД у Тирани, прим. аут.) како би Вас информисали о последицама са којима ћете се суочити уколико не будете гласали за реформу судства. Захваљујем Вам се на Вашој сарадњи. Доналд Лу.” Top Channel Albania, *Donald Lu, një Amerikan i shqetësuar*, https://www.youtube.com/watch?v=xjq4DF_K-sc&ab_channel=TopChannelAlbania, 21.9.2022.

³⁹ Ardian Hackaj, *The Justice Reform in Albania as a Case Study*, <https://cdinstitute.eu/wp-content/uploads/2020/09/EU-Enlargement-in-Balkans-and-Justice-Reform-in-Albania-1.pdf>, 22.9.2022, 27.

⁴⁰ Провјера је довела до отпуштања 214 судија и тужилаца услед необјашњеног богатства или/и веза са организованим криминалом, као и 87 оставки претходно започињане провјере. United States Department of State, *Foreign Assistance Fact Sheet*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Albania_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf, 22.09.2022. 2.

⁴¹ Ardian Hackaj, “The Justice Reform in Albania as a Case Study”, *op. cit.*, 28.

вишеструко подржавана од стране САД. Најприје је то чињено кроз *vetting* и обуку инспектора НБИ у склопу *OPDAT* и *ICITAP*.⁴² Оснивање и ефективни рад СПАК-а небројано су прецизирани као стуб реформе од стране амбасадора Луа и његове наследнице у Албанији Јури Ким (*Yuri Kim*). У вези с тим, занимљиво да је по оснивању СПАК-а један од објеката њеног рада био бивши јавни тужилац у Албанији Адријатик Лала (*Adriatik Llala*), којег је Лу током свог мандата оцијенио као „непријатеља реформе”.⁴³

Билатерални односи САД и Албаније одликују се и по значајном упливу Вашингтона у унутрашњу политичку сцену у Албанији, која је нарочито поларизована и испуњена контроверзним дебатама. Није погрешно рећи да је иста прожета размишљањем да је остваривање интереса једне стране нужно у супротности са интересима друге.⁴⁴ У протеклом периоду албанским политичким предводницима често је са међународних инстанци упућивана порука о потреби консензуса. Ипак боље је рећи да консензус у Албанији јесте компромис између Социјалистичке и Демократске партије (ПД), који готово увијек подразумева инострану медијацију.

Такав случај био је са парламентарним изборима 2017. године када је опозициона ПД након вишемјесечног бојкота парламента најавила и бојкот наступајућих парламентарних избора. Оптужујући владајућу СП за предстојећу изборну превару, за учешће на изборима ПД и тадашњи предсједник Лузлим Баша (*Lulzim Basha*) захтијевали су оставку премијера и прелазну владу која би припремила изборе.⁴⁵ Како су ови захтјеви

⁴² *OPDAT* – Међународна канцеларија за развој тужилаштва, помоћ и обуку, *ICITAP* – Међународни програм подршке у обуци у области кривичних истрага. За истаћи су пројекти унапређивања реформе судства “Правда за све” (*Justice For All*) и Академија транспарентности (*Transparency Academy*) Агенције САД за међународни развој (*USAID*). Вриједност поменутих пројеката приближна је цифри од 20 милиона евра. United States Department of State, “Foreign Assistance Fact Sheet”, *op. cit.*, 2.

⁴³ По оптужници СПАК-а бивши државни тужилац у мају 2021. године осуђен је на двије године затворске казне услед незаконито прикривене имовине. Три године раније, по одлуци тадашњег државног секретара САД Рекса Тилерсона (*Rex Tillerson*), Лали и његовој породици су услед учешћа у „значајним коруптивним активностима” уведене санкције САД. Из истог разлога маја 2021. године, по одлуци садашњег државног секретара Ентонија Блинкена (*Antony Blinken*), уведене су санкције бившем предсједнику и премијеру Албаније Салију Бериши (*Sali Berisha*), као и његовој породици. Више: <https://2017-2021.state.gov/public-designation-of-adriatik-llalla-under-section-7031c-of-the-fy-2017-consolidated-appropriations-act/index.html> & <https://www.state.gov/public-designation-of-albanian-sali-berisha-due-to-involvement-in-significant-corruption/>.

⁴⁴ Julia Wanninger & Knut Fleckenstein, *Albania Poised for a European Future*, https://ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2018/2018_OSCE_Yearbook_online.pdf, 24.9.2022, 88.

⁴⁵ Gentiana Kera & Armanda Hysa, “Influencing votes, winning elections: clientelist practices and private funding of electoral campaigns in Albania”, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 20, no. 1, 1-2.

остали неиспуњени, ПД и друге опозиционе партије одбиле су да се региструју за изборе, чиме се Албанија суочавала са могућношћу учешћа само од владајућих партија. Међутим „пренесећи поруку из Вашингтона и САД”, тадашњи замјеник помоћника државног секретара Брајан Хојт Ји (*Brian Hoyt Yee*) „истакао је потребу инклузивности парламентарних избора”.⁴⁶ Премда је одлуку о бојкоту избора оцијенио као „сопствено право партија”, Ји је навео да ће „САД признати резултате изборног процеса ако међународни стандарди буду испуњени”.⁴⁷ С друге стране, Ји је образложио став САД према којем „Социјалистичкој партији и премијеру Рами не би било у интересу да буду у позицији власти без било какве конструктивне опозиције”.⁴⁸ Предводећи процес медијације Ји је повратио у оптицај план европосланика Кнута Флекенштајна (*Knut Fleckenstein*) и Дејвида МекАлистера (*David McAllister*). План је предвиђао одлагање изборног датума, реконструкцију владе у виду задржавања позиције премијера Раме, али и додјеле владиних ресора за припрему избора опозиционим партијама. Након опсежних преговора опозициони блок око ПД прихватио је поменути план, чиме је уз посредовање САД осигурано опште партијско учешће на парламентарним изборима у Албанији 2017. године.

Упркос постигнутом договору опозиционе партије се нису дуго задржале у државном парламенту. Већ у фебруару 2019. године посланици опозиционе ПД и Покрета за социјалну интеграцију (*Lëvizja Socialiste për Integritet*) напустили су државни парламент чиме су односи на релацији власт–опозиција у Албанији били фактички изопштени.⁴⁹ Промјена ситуације везује се за потребу усвајања изборне реформе пред парламентарне изборе 2021. године. Због тога су у јануару 2020. године опозиционе и Социјалистичка партија формирале Политички савјет. Изборна реформа била је и један од услова Савјета Европске уније за одржавање прве међувладине конференције у приступним преговорима Албаније. Док су се двије стране усагласиле око преобликовања државне изборне комисије, тачка спорења при крају процеса била је примјена биометријске идентификације бирача и уклањање партијских чланова из комисија на гласачким мјестима и за пребројавање гласова.⁵⁰ Потешкоће

⁴⁶ European Western Balkans, *Yee: We support proposal of MEPs and hope parties will reach agreement*, <https://europeanwesternbalkans.com/2017/05/16/yee-we-support-proposal-of-meps-and-hope-parties-will-reach-agreement/>, 25.9.2022.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ О чему говоре резултати локалних избора у Албанији 2019. године на којима опозиционе партије нису наступиле, услед чега је пobjеда СП изостала само у општини Финик (*Finiq*).

⁵⁰ Претходно парламентарним изборима 2021. године, Централна изборна комисија бива реструктурирана у три појединачне гране: Државни изборни повјереник и његов замјеник, Регулаторна комисија и Комисија за жалбе и санкције.

су произилазиле из недостатка времена за ефикасну употребу нове идентификације.⁵¹ Опозиционе партије тврдиле су да би их изостанак ове идентификације и истовремено уклањање партијских чланова из изборних комисија оставило без могућности надзирања избора. Насупрот томе, владајућа СП заговарала је безрезервну „деполитизацију“ изборних комисија. Тиме су пробијени вишеструки рокови чиме је инострана медијација уз предводничку улогу амбасадорке Јури Ким поново била неопходна. Треба имати на уму да је Ким увелико била ангажована током преговора континуирано приближавајући ставове учествујућих страна. Након вишедневног посредовања амбасадорке постигнут је споразум о изборној реформи од петог јуна 2020. године. Према истом, примјена биометријске идентификације добила је међународну гаранцију од САД и ЕУ, док је поменута деполитизација одложена за парламентарне изборе 2025. године.⁵² Постигнути споразум, који је Ким оцијенила као корак напријед према фер и слободним изборима, још једном је потврдио интегралну улогу САД у унутрашњој политици у Албанији.

3.1.2. Спољнополитичка приврженост Албаније Сједињеним Државама и пратеће последице

Албанија је у протеклом периоду показивала приврженост спољнополитичком дјеловању Вашингтона. Потврда оваквог настојања најприје се налази у прихватању настањивања чланова Организације народних муџахедина Ирана (МЕК) (*sâzmân-e mojâhedîn-e khalq-e irân*) на њеној територији 2013. године. Иако у прошлости оцјењивана као терористичка група, чињеница да је МЕК најзначајнија политичка организација, и у супротности са влашћу Исламске Републике Иран, приближила ју је САД.⁵³ Управо су САД, услед угрожене позиције МЕК-а у Ираку, предводиле процес њеног пресељења у Албанију. Премијер Рама је истицао да је ова одлука донијета на трагу неупитног стратешког савеза Албаније и САД, и да је међусобни споразум хуманитарног а не политичког карактера.⁵⁴ Упркос оваквом становишту Албанија се по

⁵¹ Примарна важност биометријске идентификације бирача била је у спречавању вишеструког гласања једног лица.

⁵² Euronews Albania, *Exclusive | Euronews Albania unveils the signed agreement on Electoral Reform*, <https://euronews.al/en/albania/2020/06/05/euronews-albania-unveils-the-signed-agreement-on-electoral-reform/>, 29.9.2022.

⁵³ Сједињене Државе су 1997. године одредиле МЕК као терористичку организацију. Ипак, јавно одрицање насиља од стране МЕК-а, изостанак потврђених терористичких напада и њена сарадња у затварању своје паравојне базе у Ираку утицали су да САД 2012. године уклоне поменуту ознаку. Видјети: Shaul Shay, "Albania and the Iranian Terror Threat", *Security Science Journal*, vol. 1, no. 1, 39.

⁵⁴ Ibid., 36-37. Укупно је 3.000 чланова ове организације настањено у граду Манез у близини Драча (*Durres*).

прихватању МЕК-а нашла на мети појачаних активности Техерана.⁵⁵ Увећање безбједносно-информативног присуства Ирана у Албанији укључивало је и постављање Голамхосеина Мохамаднија за амбасадора са позиције вицеминистра у Министарству за обавјештајне послове.⁵⁶ Ипак, поменути амбасадор се није дуго задржао у Албанији. Већ у децембру 2018. године Министарство спољних послова Албаније протјерало је Мохамаднија услед угрожавања националне безбједности.⁵⁷ Овакву одлуку поздравио је тадашњи Савјетник за националну безбједност Џон Болтон (*John Bolton*) изражавајући подршку САД премијеру Рами и албанском народу „у борби против непромишљеног понашања Ирана”. Шест мјесеци раније државна полиција Албаније објавила је да је спријечила планирани напад иранских Ал Кудс (*niru-ye qods*) оперативаца на МЕК. Најскорије последице укључености Албаније у овај сукоб огледале су се у сајбер ударима на њену информативно-комуникациону инфраструктуру у јулу 2022. године, након којих су прекинути међудржавни односи са Ираном. Спољнополитичка усаглашеност Албаније са Сједињеним Државама односи се и на прошлогодешње прихватање авганистанских избјеглица након окончања НАТО војне мисије у Авганистану, и преузимања власти од стране талибанског покрета. Спољнополитичка сарадња двије државе везује се и за Савјет безбједности Уједињених нација, гдје је Албанија изабрана у својству несталног члана Источноевропске групе држава за 2022. и 2023. годину.

3.2. Војно-безбједносни домен међудржавних односа Албаније и САД

3.2.1. Учешће Албаније у међународном ангажовању САД и војно-безбједносна билатерална сарадња

Важан чинилац у војно-безбједносном домену билатералних односа Тиране и Вашингтона представљају САД, предвођене НАТО међународном војном мисијом. Овдје се поставља питање разлога учешћа малих држава у војним мисијама са САД на мјестима гдје оне не посједују непосредне интересе или се не суочавају са директном пријетњом?⁵⁸ Премда албански политички дискурс артикулише образложења овог учешћа у доприносу за одржавањем глобалног мира

⁵⁵ Ibid., 37.

⁵⁶ Claude Moniquet, *The Recent Iranian Terrorist Plots in Europe*, <https://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-recent-iranian-terrorist-plots-in-europe/IRAN%20-%20RECENT%20TERRORIST%20PLOTS%20IN%20EUROPE.pdf>, 28.9.2022.

⁵⁷ Ibid., 39.

⁵⁸ Rasmus Brun Pedersen, “Bandwagon for status: Changing Patterns in the Nordic States Status-seeking Strategies?”, *International Peacekeeping*, vol. 25, no. 2, 3.

и безбједности и преузимања међународне одговорности, чињеница је да се учешће у овим мисијама посматра као средство за испуњење непосредних и виталних националних интереса.⁵⁹ Након приступања НАТО 2009. године, ови интереси за Албанију били су садржани у јачању њене домаће и регионалне позиције као напора ка демократизацији, који су итекако ослоњени на даље унапређивање врло добрих односа са САД.

Војно присуство Албаније било је по глави становника међу првих десет у НАТО ИСАФ (*International Security Assistance Force*) мисији у Авганистану.⁶⁰ Од 2013. до окончања мисије у децембру 2014. године Албанију су представљали одреди Батаљона за специјалне операције унутар Оружаних снага САД стационираних у Кандахару и војно-саветодавни одред у Кабулу. Овакву врсту заступљености (друга по глави становника) Албанија је наставила показивати у Одлучној подршци (*Resolute support*) као НАТО мисији наследници у Авганистану.⁶¹ Поред ангажовања у Авганистану присуство Оружаних снага Албаније (ФАРСХ) (*Forcat e Armatosura të Republikës së Shqipërisë*), од 2013. године до данас, биљежи се у НАТО мисијама у Летонији (*enhanced Forward Presence*), на Егејском мору и на територији Косова и Метохије (*Operation Joint Enterprise*).⁶² Упркос скромним капацитетима допринос Албаније међународном политичком и војном ангажовању САД обезбиједили су Тирани статус непоколебљивог савезника Вашингтона (*staunch ally*). Ови доприноси су истицани у изјавама бивших секретара одбране САД Чака Хејгел (*Chuck Hagel*) и Џима Матиса (*Jim Mattis*) приликом посјета њихових албанских колегиница Мими Кодели (*Mimi Kodheli*) 2014. и Олте Џаке (*Olta Xhaçka*) 2018. године.⁶³

Користи из оваквог статуса за малу државу попут Албаније јесте вишестрана подршка њеним оружаним снагама имплементирана

⁵⁹ Видјети: Elvin Gjevori & Gëzim Visoka, "Albanian peacekeepers: exploring the inwardlooking utility of international peacekeeping", *International Peacekeeping*, vol. 23, no. 4, 514, 518.

⁶⁰ У поменутој војној мисији између 2002. и 2014. године, Албанија је учествовала са 3.041 војником. Такође, оружане снаге Албаније биле су саставни дио САД предвођене „Коалиције вољних” у Ираку са 1.343 војника између 2003. и 2008. године. *Ibid.*, 520.

⁶¹ U.S. Department of Defense, *Albanian, U.S. Defense Leaders Reaffirm Relationship at Pentagon*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1818144/albanian-us-defense-leaders-reaffirm-relationship-at-pentagon/>, 9.9.2022.

⁶² Јованка Кувекаловић, „Утицај геополитичких околности на стварање постмодерних војски на Западном Балкану: случајеви Хрватске и Албаније”, *Међународни проблеми*, вол. 70, бр. 4, 2018, 441.

⁶³ Видјети: U.S. Department of Defense, *Hagel Thanks Albanian Counterpart for Support in ISIL Fight*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/603563/hagel-thanks-albanian-counterpart-for-support-in-isil-fight/>, 8.9.2022. Видјети: U.S. Department of Defense, *Mattis Reaffirms U.S.-Albania Defense Relationship*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1496054/mattis-reaffirms-us-albania-defense-relationship/>, 8.9.2022.

најприје кроз сарадњу са Бироом за политичко-војне послове САД (*Bureau of Political-Military Affairs*).⁶⁴ Поред снажења домаће и регионалне позиције Албаније, подршка Оружаним снагама Албаније афирмише и унапређује компатабилност (*niche capabilities*) ФАРСХ-а унутар НАТО. У склопу Програма о преносу вишкова војне опреме (*Excess Defense Articles*) 2017. године започета је испорука 248 борбених возила (*НММВВ*). Ова донација намијењена је механизацији и повећавању интероперабилности Другог пјешадијског одреда Копнених снага ФАРСХ-а у НАТО снагама за брзо реаговање (*NATO Response Force*).⁶⁵ Албанија је 2018. године, у циљу превазилажења совјетског/руског војног наслеђа, примила донацију од 30 милиона долара за набавку два УХ-60 хеликоптера у оквиру Програма иностране војне помоћи (*Foreign Military Financing*). Поред ове опипљиве потпоре Албанија је исте године примила донацију од 18,2 милиона долара за побољшање сајбер (*cyber*) способности њеног министарства одбране и тиме сузбијање утицаја Руске Федерације.⁶⁶ Унапређивање поморских способности ФАРСХ-а подразумијевало је закључење споразума са познатом Локид Мартин (*Lockheed Martin*) компанијом о управљању Интегрисаним системом поморског надзора у територијалном мору Албаније.

Незаобилазан аспект војно-безбједносне сарадње Албаније и САД представљају и међусобне војне вјежбе. Упоредо са двадесетогодишњим партнерством ФАРСХ-а и Националне гарде Њу Џерзија (*New Jersey*), Албанија је била једна од дванаест држава домаћина, предвођених САД, у међународној НАТО војној вјежби Бранилац Европе 21 (*Defender Europe 21*). Чињеница да је Албанија била један од домаћина поменуте вјежбе, у којој се изводио највећи број активности држава у региону, представља потврду њене стратешке и тактичке важности за САД у јачању европског југоисточног крила НАТО. У том смислу треба посматрати недавни почетак обнове ваздушне базе у Кучову (*Kuçovë*) од стране НАТО. Обнова (у граду који је у прошлости носио име по Јосифу Стаљину (*Qyteti Stalin*)) у износу од 51 милион евра подразумијеваће важан отисак НАТО и САД присуства у Албанији. Непосредно прије иницирања обнове (фебруар 2022. године), Команда специјалних операција САД у Европи (*SOCEUR*) објавила је планове о успостави ротационе базе штаба специјалних снага

⁶⁴ Министарство одбране САД од 1999. године инвестирало је оквирно 275 милиона долара у пројекте војне и безбједносне помоћи Албанији. U.S. Department of State, *Integrated Country Strategy*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/06/ICS_EUR_Albania_Public.pdf, 10.9.2022, 9.

⁶⁵ Саставни дио ове донације било је и 37 оклопних противминских возила (*MRAP*). Republic of Albania Ministry of Defence, *The delivery of armored vehicles from the US has commenced*, <https://www.mod.gov.al/eng/newsroom/697-the-delivery-of-armored-vehicles-from-the-us-has-commenced>, 11.9.2022.

⁶⁶ Michael Kaeding, Johannes Pollak & Paul Schmidt (eds.), *Russia and the Future of Europe*, Springer, Cham, p. 116.

у Албанији у дијелу напора на јачању сопствених способности „као кључног ослоња за регионалну стабилност”.⁶⁷ Ово трајно војно присуство САД у Албанији подржано у јулу доласком Четврте бригаде за помоћ снагама безбедности (SFAB), Европске команде Оружаних снага САД (EUCOM).⁶⁸ С обзиром на недавну одлуку Државног департмана САД да Албанију укључи у пакет војне помоћи Европи, и да ће Албанија у 2023. години бити поновни домаћин вјежби Бранилац Европе, са сигурношћу се може очекивати даље интензивирање војно-безбједносне сарадње ових држава.

3.2.2. Ефекти ратова у Сирији и Ираку на Албанију и подршка Сједињених Држава

Упркос спољнополитичкој усаглашености Тиране са Вашингтоном, рањивост Албаније као мале државе на негативне спољашње утицаје произвела је важне чиниоце у овом домену међусобних односа. Ријеч је о ратовима у Сирији и Ираку и њиховим реперкусијама по албанско друштво. Оне се односе на прихватање радикалних политичких тумачења учења ислама и придруживање сунитских Албанаца терористичким организацијама Џабат ал Нусра (ал Нусра) и Исламска држава у Ираку и Леванту (ИСИЛ). Срж проблема била је садржана је у постојању салафијских извора вјерског организовања сунитских Албанаца утемељених противно начелима Муслиманске заједнице Албаније (КМСХ) (*Komuniteti Mysliman i Shqipërisë*) као званичне вјерске организације сунитских Албанца у држави.

Салафијско учење ислама карактеристично је по стриктној интерпретацији Курана и одбацивању појединачних усвојених пракси и интерпретација ислама које исламске/муслиманске заједнице кроз мехзебе (правне школе) спровode у својим државама.⁶⁹ Повезивањем појединачне нације са куфром (невјерством у исламу) и разумијевањем Бога као јединог уједињујућег чиниоца међу сунитским муслиманима, салафијски имами позивали су сунитске Албанце на обавезу придруживања цихаду Исламске државе и ал Нусре.⁷⁰ Насупрот томе, КМСХ као албанска школа сунитског ислама темељи се на Ханафи мехзеби која истиче људски разум у читању исламских принципа.⁷¹

⁶⁷ Fjori Sinoruka, “US Designates Albania as Special Operations ‘Forward HQ’”, *Balkan Insight*, 7. januar 2022.

⁶⁸ Њихова улога биће обука пјешадијских одреда Копнених снага ФАРСХ Албаније.

⁶⁹ Shpend Kursani, “Salafi pluralism in national contexts: the secular state, nation and militant Islamism in Kosovo, Albania, and Macedonia”, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 18, no. 2, 4.

⁷⁰ Ibid., 10, 12.

⁷¹ Arolda Elbasani, “State-organised Religion and Muslims’ Commitment to Democracy in Albania”, *Europe-Asia Studies*, vol. 68, no. 2, 265.

С обзиром на обавезу државе Албаније да штити монопол власти КМСХ од могућих деформација у интерпретацији ислама, КМСХ сопствену исламску доктрину развија паралелно са државним друштвено-политичким потребама.⁷² Дјеловање КМСХ било је против полицаја за учешће сунитских Албанаца у међународним сукобима и сагласно позицији званичне Тиране. Иста је пратила САД у ограничавању и уклањању пријетње исламистичког насилног екстремизма на домаћој и међународној разини.⁷³ Ипак, Албанија и КМСХ нису биле у потпуности имуне на дјелатности салафијских покрета. Одбацујући надлежност КМСХ салафијски имами су користили своје џамије као регрутационе центре за придруживање сунитских Албанаца ИСИЛ-у и ал Нусри.⁷⁴ Овакво дјеловање поставило је Албанију у незавидну ситуацију будући да се до почетка 2014. године 150 албанских држављана придружило ИСИЛ-у и ал Нусри. Безбједносни изазови Албаније подстакли су посјету делегације САД за борбу против тероризма у јануару 2014. године. Њене импликације огледале су се у новим члановима (265/а, 265/б и 265/ц) Кривичног закона Албаније према којима је учешће, организовање учешћа или позива за учешће у војној акцији у иностраној држави учињено незаконитим.⁷⁵ Такође, у марту 2014. године државна полиција предузела је низ акција против ланца за регрутацију бораца у Сирији и Ираку које су резултирале бројним хапшењима услед „подстицања терористичких аката”.⁷⁶ Након ових критичних удара на исламистичку инфраструктуру доток сунитских Албанца на ратишта у Сирији и Ираку ефективно је заустављен. Власти у Тирани уз подршку Вашингтона усмјериле су се ка преемптивном дјеловању против насилног екстремизма. Новембра 2015. године Албанија је донијела Националну стратегију и акциони план за сузбијање насилног екстремизма. Затим, предлог премијера Раме о стварању регионалног центра за борбу против насилног екстремизма, изнијет током посјете САД 2015. године, подржан је од стране државног

⁷² Ibid., 265.

⁷³ Албанија је била један од коспонзора Резолуције Савјета безбједности Уједињених нација 2178 о иностраним терористичким борцима.

⁷⁴ Видјети: Sajmir Cuka, *Causes of Islamic Radicalization Among Ethnic Albanians*, Postgraduate Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, 2019, 77-78.

⁷⁵ Euralis Consolidation of the Justice System in Albania, *Kodi Penal i Republikës Së Shqipërisë*, https://www.warnathgroup.com/wp-content/uploads/2017/11/Albania_CC_1995_am2015_en.pdf, 6.9.2022, 112-113.

⁷⁶ Међу ухапшенима били су имами Бујар Хуса (*Bujar Hysa*) и Генци Абдурахим Баља (*Genci Abdurrahim Balla*) који су идентификовани као кључне фигуре у процесу регрутације. Њихово дјеловање везује се за џамије у тиранским предграђима Уназа е Ре (*Unaza e Re*) и Мезез (*Mëzez*) одакле је заједно са Елбасаном, Либраждом (*Librazhd*) и Поградецом и долазио највећи број регрута из Албаније. Filip Ejodus & Predrag Jureković (eds), *Violent Extremism in the Western Balkans*, Republic of Austria/Federal Ministry of Defence and Sports, 2016, 60, 70.

секретара Керија у узвратној посјети 2016. године.⁷⁷ Поред оснивања овог центра (јануар 2018. године), противтерористичка јединица албанске полиције усвајала је неопходну експертизу од америчких министарстава што је и био захтјев Владе у Тирани.⁷⁸ Побједа глобалне коалиције над ИСИС-ом створила је изазове репатријације албанских држављана из Сирије и Ирака у Албанију која се почела одвијати током 2020. године и још је у току. У том домену значајну улогу посједује претходно поменути СПАК, с обзиром на његову надлежност у случајевима тероризма који укључују организоване групе и вршења безбједносне провјере лица са сваким процесом репатријације.

3.3. Економско-друштвени чиниоци међдржавних односа Албаније и САД

Економска сарадња двију држава у већем дијелу претходне деценије заостајала је у односу на политичку и војно-безбједносну. Географска удаљеност, недостатак устаљених трговинских образаца и присуство других Албанији географски ближих актера (ЕУ, затим појединачно Италија и Грчка, као и Турска), утицали су да економска сарадња Албаније и САД буде ограничена. Економско присуство САД у Албанији углавном се састојало у подршци институционалним тржишно оријентисаним реформама ради остваривања економског раста Албаније као савезнице САД. Почевши са 2020. годином биљежи се пораст економског присуства САД у Албанији и тиме интензивирање економске сарадње. Оваква рачуница САД садржана је у супротстављању економском (и проистичућем политичком) дјеловању Народне Републике (НР) Кине у Албанији. Премда је Тирана била обазрива у економској сарадњи са Пекингом, прихватајући само мали дио понуђених позајмица (директно од НР Кине, а не у склопу Иницијативе Појас и Пут), кинеске компаније Евербрајт (*Everbright*) и Гео Џејд (*Geo-Jade*) успјеле су осигурати неколико капиталних инвестиција.⁷⁹ Управо је настојање НР

⁷⁷ Приликом поменуте посјете државни секретар Кери истакао је сржну улогу Албаније у борби против ИСИС-а и захвалност САД на посебној наклоности коју Албанија као савезник НАТО показује према САД. U.S. Department of State, *Remarks After Meeting With Albanian Prime Minister Edi Rama*, <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2016/02/252498.htm>, 7.9.2022.

⁷⁸ Поменута сарадња вршена је кроз ИСПАР програм Министарства правде и програм Противтерористичке помоћи (АТА) Државног департмана САД. United States Department of State, *Country Reports on Terrorism 2017*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf, 7.9.2022, 68.

⁷⁹ Ријеч је о 2016. години и куповини и концесији тиранског аеродрома од стране Евербрајт групе и површинских нафтних поља у Патос-Маринзи (*Patos-Marinza*) и Кучову од стране Гео-Џејд Петролеум. У контексту стратешког технолошког надметања САД и НР Кине у Албанији су заступљени кинески глобални навигациони систем

Кине да снажењем економског присуства обезбједи преовладавајући политички и друштвени утицај у Албанији подстакло реакцију САД. Сходно томе, октобра 2020. године Албанија и САД су потписале Меморандум о економској сарадњи, међусобним инвестицијама и трговини. Овим меморандумом поврх системских напора потврђене су интенције САД ка „традиционалним“ сферама интересовања у Албанији (и на западном Балкану) – диверсификација извора енергетске опскрбе и ограничавање технолошких продора стратешких конкурената САД. Уз то, важан је пројекат Владе Албаније и америчких компанија Ексон Мобил (*Exxon Mobil*) и Екселерејтед Енерџи (*Excelerate Energy*) о гасној трансформацији постојеће термоелектране у Валони (*Vlorë*) и изградњи новог терминала за дистрибуцију течног природног гаса.⁸⁰ Претходни меморандум праћен је споразумом Владе Албаније и америчке компаније Бехтел (*Bechtel*) о изградњи хидроелектране Скавица на ријеци Дрим. Двије државе су јуна 2021. године потписале Споразум о пет Г (5G) технолошкој координацији постављајући успоставу ових важних услуга комуникација у Албанији у руке Вашингтона. Не треба занемарити износ међусобне трговинске размјене Албаније и САД, који је у 2022. години премашио 260 милиона долара у односу на 104 милиона двије године раније.⁸¹ Примјетан је и раст америчких директних инвестиција у Албанији, које су на крају трећег тромјесечја 2021. године достигле 168 милиона у односу на 99 милиона долара за цјелокупну 2020. годину.⁸² Када је ријеч о друштвеним односима и проистичућој заштити САД према Албанији уочава се изјава бившег амбасадора Луа да су Албанци Америци најнаклоњенији народ на свијету (*the most pro-American people in the world*). У том смислу, активности Агенције САД за међународни развој (УСАИД) (*United States Agency for International Development*) и Албанско-америчке развојне фондације (ААРФ) (*Albanian American Development Foundation*) представљају примат предметног дјеловања САД. Рад ових организација темељи се на снажном присуству САД чиме исте посједују значајан утицај у усмјеравању друштвених реформских процеса у Албанији. Међу многобројним активностима ових организација од значаја је ААРФ РИД програм (*Research Expertise from the Academic Diaspora – READ*) намијењен повезивању високошколских установа у Албанији са

БеиДоу (*BeiDou*) и телефонска компанија Хуавеј (*Huawei*). Видјети: Anne-Marie Brady & Baldur Thorhallsson (eds.), *Small States and the New Security Environment*, Springer, Cham, 2021, 46–47.

⁸⁰ Government of Albania, *New era for Albanian power sector, significant success for Albanian-American ties*, <https://www.kryeministria.al/en/newsroom/faqe-e-re-per-energitikenshqiptare-sukses-domethenes-per-marredheniet-shqiptaro-amerikane/>, 14.9.2022.

⁸¹ United States Census Bureau, *Trade in Goods with Albania*, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4810.html#questions>, 11.2.2023.

⁸² U.S. Department of State, *2022 Investment Climate Statements: Albania*, <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/albania/>, 17.9.2020.

албанском научном дијаспором из САД. Такође, заједничким подухватом ААРФ, УСАИД-а, Владе Албаније и Мајкрософта (*Microsoft*) 2012. године основан је „Протик” као развојни центар информативно-комуникативних технологија. Иновативна настојања Протика и оснивача огледају се увећању употребе поменутих технологија у снажењу економског раста, људских и институционалних капацитета и њиховом општем умрежавању у Албанији.⁸³

4. Закључак

Истраживање проналази да интристичне рањивости мале државе упућују њену спољну политику доминантно према остваривању савеза са великом државом и тиме неопходне сопствене заштите. Премда се као порив оваквог спољашњег дјеловања мале државе наглашава њена слабост на међународном нивоу, да се закључити да мала држава посједује слабости и на унутардржавној основи. Подстицаји овакве спољашње дјелатности мале државе јесу и домаћег карактера. Заштита коју мала држава ужива од велике јесте вишестрана на спољашњој и унутрашњој државној разини. Осигуравањем заштитничког савеза мала држава непобитно побољшава способности за превазилажење сопствених рањивости. Поледице заштитничког односа за малу државу нису ограничене само на међународни домен, који подразумева разнолику лојалност мале државе према великој. Исте укључују суштински уплив државе заштитнице на политичка, економска и друштвена дешавања у домаћој сфери мале државе.

Незаобилазан чинилац спољне политике Албаније представљају савезни билатерални односи са САД. У истим, Албанија као мала држава у међународним односима осигурава неопходну спољашњу и унутардржавну заштиту од САД као велике државе. Пружајућа потпора Сједињених Држава Албанији и међусобни савезни односи најприје су потврђени Споразумом о стратешком партнерству из 2015. године. У том смислу, заштита САД везивала се за уклањање негативних последица рата у Сирији и Ираку по албанско друштво и вишестрано унапређивање војних и безбједносних способности Албаније. Непобитан чинилац заштите јесте и успостава трајног војног присуства и одржавање истоврсних вјезби САД и НАТО у Албанији поврх њеног чланства у овом савезу. Такође, Албанија је упркос својим скромним капацитетима натпросјечно доприносила међународном политичком и војно-

⁸³ Укупна вриједност ових пројеката приближна је цифри од тридесет милиона долара. УСАИД и ААРФ од свог оснивања уложиле су у Албанију оквирно шест стотина милиона долара. Више: <https://www.usaid.gov/albania/our-work> и <https://aadf.org/our-story/>.

безбједносном дјеловању САД. То је произвело и домаће реперкусије за Тирану с обзиром на природу међурдржавних односа са Техераном.

Заштита Сједињених Држава на унутардржавној основи укључивала је и иницирање и усмјеравање релевантних реформских процеса попут оних у судству и изборној администрацији. Оваква потпора утицала је да САД посједују интегралну улогу на политичкој сцени Албаније. Поред тога што је посредовање између често супротстављених политичких опција доводило до спровођења поменутих и других важних политичких процеса, интегрална улога САД утицала је да исход оваквих процеса буде складан са интересима Вашингтона. Тиме се уочава улога корективног фактора САД за важније политичке и друштвене дјелатнике у Албанији. Премда мање присутна у односу на заштиту у политичком и војно-безбједносном смислу, економска подршка Сједињених Држава односи се данас на геополитички све важнији енергетски домен. На крају, социјетална заштита Сједињених Држава, заснована на претходним фундаментима и оличена у дјелатности УСАИД и ААРФ, одржава статус албанског народа као Америци најнаклоњенијег народа на свијету.

Библиографија

- Aleanca për Shqipërinë Evropiane, *PROGRAMI I QEVERISË 2013–2017*, https://akshi.gov.al/wp-content/uploads/2018/03/Programi_Qeverise.pdf, 7.9.2022.
- Bailes, J. K. Alyson & Baldur, Thorhallsson, "Do Small States Need 'Alliance Shelter'? Scotland and the Nordic Nations", *Security in a Small Nation: Scotland, Democracy, Politics*, Neal W. Andrew (ed.), Open Book Publishers, Cambridge, 2017, 53.
- Bailes, J. K. Alyson, & Baldur, Thorhallsson, "Instrumentalizing the European Union in Small State Strategies", *Journal of European Integration*, vol. 35, no. 2, 99–115.
- Bailes, J. K. Alyson, Bradley, Thayer A. & Baldur, Thorhallsson, "Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behaviour", *Third World Thematics: A TWQ Journal*, vol. 1, no. 1, 9–26.
- Balliu, Alesia, "The Reform of Justice in Albania", *Beijing Law Review*, vol. 11, 709–728.
- Brady, Anne-Marie & Thorhallsson, Baldur (eds.), *Small States and the New Security Environment*, Springer, Cham, 2021.
- Cuka, Sajmir, *Causes of Islamic Radicalization Among Ethnic Albanians*, Postgraduate Thesis, Naval Postgraduate School Monterey, California, 2019.

- Дашић, Марко, *Међународни политички положај као одредница спољне политике малих држава: студија случаја Републике Србије од 2000. до 2018. године*, Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Београд, Република Србија, 2020.
- Ђукановић, Драган, *Балкан на постхладноратовском раскрићу*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2020.
- Ejdus, Filip & Jureković, Predrag (eds), *Violent Extremism in the Western Balkans*, Republic of Austria/Federal Ministry of Defence and Sports, Vienna, 2016.
- Elbasani, Arolda, "State-organised Religion and Muslims' Commitment to Democracy in Albania", *Europe-Asia Studies*, vol. 68, no. 2, 253-269.
- Euronews Albania, *Exclusive | Euronews Albania unveils the signed agreement on Electoral Reform*, <https://euronews.al/en/albania/2020/06/05/euronews-albania-unveils-the-signed-agreement-on-electoral-reform/>, 29.9.2022.
- European Western Balkans, *Yee: We support proposal of MEPs and hope parties will reach agreement*, <https://europeanwesternbalkans.com/2017/05/16/yee-we-support-proposal-of-meps-and-hope-parties-will-reach-agreement/>, 25.9.2022.
- Fox, Baker Annette, "The Small States in International System, 1919-1969", *International Journal*, vol. 24, no. 4, 751-764.
- Gjevori, Elvin & Visoka, Gëzim, "Albanian peacekeepers: exploring the inwardlooking utility of international peacekeeping", *International Peacekeeping*, vol. 23, no. 4, 513-539.
- Government of Albania, *New era for Albanian power sector, significant success for Albanian-American ties*, <https://www.kryeministria.al/en/newsroom/faqe-e-re-per-energjitiken-shqiptare-sukses-domethenes-per-marredheniet-shqiptaro-amerikane/>, 14.9.2022.
- Hackaj, Ardian, *The Justice Reform in Albania as a Case Study*, <https://cdinstitute.eu/wp-content/uploads/2020/09/EU-Enlargement-in-Balkans-and-Justice-Reform-in-Albania-1.pdf>, 22.9.2022.
- Hey, A. K. Jeanne (ed.), *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner Publishers, London, 2003.
- Kaeding, Michael, Pollak, Johannes & Schmidt, Paul (eds.), *Russia and the Future of Europe*, Springer, Cham, 2022.
- Kera, Gentiana & Hysa, Armanda, "Influencing votes, winning elections: clientelist practices and private funding of electoral campaigns in Albania", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 20, no. 1, pp. 123-139.
- Кувекаловић, Јованка, „Утицај геополитичких околности на стварање постмодерних војски на Западном Балкану: случајеви Хрватске и Албаније”, *Међународни проблеми*, вол. 70, бр. 4, 2018, 441.

- Kursani, Shpend, "Salafi pluralism in national contexts: the secular state, nation and militant Islamism in Kosovo, Albania, and Macedonia", *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 18, no. 2, 301-317.
- Lee, Dona & Smith, Nicola J., "Small State Discourses in the International Political Economy", *Third World Quarterly*, vol. 31, no. 7, 1091-1105.
- Matthias, Maass, "The elusive definition of the small state", *International politics*, vol. 46, no. 1, 65-83.
- Moniquet, Claude, *The Recent Iranian Terrorist Plots in Europe*, <https://www.esisc.org/upload/publications/analyses/the-recent-iranian-terrorist-plots-in-europe/IRAN%20-%20RECENT%20TERRORIST%20PLOTS%20IN%20EUROPE.pdf>, 28.9.2022.
- Neal, Andrew W., (ed.), *Security in a Small Nation: Scotland, Democracy, Politics*, Open Book Publishers, Cambridge, 2017.
- Pedersen, Brun Rasmus, "Bandwagon for status: Changing Patterns in the Nordic States Status-seeking Strategies?" *International Peacekeeping*, vol. 25, no. 2, pp. 217-241.
- Pedi, Revecca, *International Relations Theory: Small States in International System*, Doctoral Dissertation, University of Macedonia, Thessaloniki, Greece, 2016.
- Republic of Albania, Ministry of Defence, *The delivery of armored vehicles from the US has commenced*, <https://www.mod.gov.al/eng/newsroom/697-the-delivery-of-armored-vehicles-from-the-us-has-commenced>, 11.9.2022.
- Republic of Albania, Prime Minister's office, *Here's the truth of chemical weapons*, <https://www.kryeministria.al/en/newsroom/ja-e-verteta-e-armeve-kimike/>, 20.9.2022.
- Shay, Shaul, "Albania and the Iranian Terror Threat", *Security Science Journal*, vol. 1, no. 1, 35-44.
- Симић, Драган Р., Миленковић, Дејан, Живојиновић, Драган (урс.), *Неутралност у међународним односима – шта можемо да научимо из искуства Швајцарске?*, Факултет политичких наука, Београд, 2016.
- Sinoruka, Fjori, "US Designates Albania as Special Operations 'Forward HQ'", *Balkan Insight*, 7. januar 2022.
- Thorhallsson, Baldur (ed.), *Small States and Shelter Theory Iceland's External Affairs*, Routledge, New York, 2019.
- Top Channel Albania, *Donald Lu, një Amerikan i shqetësuar*, https://www.youtube.com/watch?v=xjq4DF_K-sc&ab_channel=TopChannelAlbania, 21.9.2022.
- United States Census Bureau, *Trade in Goods with Albania*, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4810.html#questions>, 11.2.2023.
- United States Department of State, *Country Reports on Terrorism 2014*, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/239631.pdf>, 6.9.2022.

- United States Department of State, *Country Reports on Terrorism 2017*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf, 7.9.2022
- United States Department of State, *Foreign Assistance Fact Sheet*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Albania_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf, 10.9.2022.
- U.S. Department of State, *Integrated Country Strategy*, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/06/ICS_EUR_Albania_Public.pdf, 10.9.2022.
- U.S. Department of State, *Signing Ceremony of a Joint Declaration of U.S.-Albania Strategic Partnership*, <https://2009-2017.state.gov/p/eur/rls/rm/2015/apr/240864.htm>, 20.9.2022.
- U.S. Department of State, *Remarks After Meeting With Albanian Prime Minister Edi Rama*, <https://2009-2017.state.gov/secretary/remarks/2016/02/252498.htm>, 7.9.2022.
- U.S. Department of State, *100 Years of U.S.-Albania Relations*, <https://www.state.gov/100-years-of-u-s-albania-relations/>, 15.9.2022.
- U.S. Department of State, *2022 Investment Climate Statements: Albania*, <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/albania/>, 17.9.2020.
- U.S. Department of State, *Signing Ceremony of a Joint Declaration of U.S.-Albania Strategic Partnership*, <https://2009-2017.state.gov/p/eur/rls/rm/2015/apr/240864.htm>, 20.9.2022.
- U.S. Department of Defense, *Hagel Thanks Albanian Counterpart for Support in ISIL Fight*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/603563/hagel-thanks-albanian-counterpart-for-support-in-isil-fight/>, 8.9.2022.
- U.S. Department of Defense, *Mattis Reaffirms U.S.-Albania Defense Relationship*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1496054/mattis-reaffirms-us-albania-defense-relationship/>, 8.9.2022.
- U.S. Department of Defense, *Albanian, U.S. Defense Leaders Reaffirm Relationship at Pentagon*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/1818144/albanian-us-defense-leaders-reaffirm-relationship-at-pentagon/>, 9.9.2022.
- U.S. Embassy in Albania, *Remarks by Ambassador Donald Lu at the Ad Hoc Committee on Judicial Reform*, <https://al.usembassy.gov/remarks-ambassador-donald-lu-ad-hoc-committee-judicial-reform-may-4-2016/>, 21.9.2022.
- Qeveria e Republikës së Shqipërisë, *PROGRAMI QEVERISËS 2017-2021*, <https://www.kryeministria.al/wp-content/uploads/2017/11/PROGRAMI.pdf>, 7.9.2022.
- Wanninger Julia & Knut Fleckenstein, *Albania Poised for a European Future*, https://ifsh.de/file/publication/OSCE_Yearbook_en/2018/2018_OSCE_Yearbook_online.pdf, 24.9.2022.